

L'Arxiu de Tortosa

Este dijous es van commemorar els quaranta anys de la signatura del conveni entre el Departament de Cultura de la Generalitat i l'Ajuntament de Tortosa, creant l'Arxiu Històric de Tortosa, que des de 1987 s'anomena Arxiu Comarcal del Baix Ebre en incorporar-se al Consell Comarcal nascut aquell any. L'Arxiu està instal·lat a l'edifici dels Reials Col·legis, cedit en ús pel bisbat de Tortosa, que fins aleshores allotjava el Centre Regional de la UNED.

Josep Bayerri Raga,
periodista

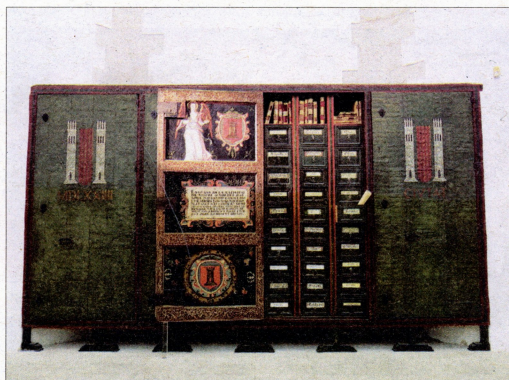

Malgrat la seua denominació oficial, l'Arxiu de Tortosa és quelcom més que un arxiu d'abast comarcal, tot i que fa esta funció. L'Arxiu de Tortosa té els seus orígens al segle XIII i aplega documents excepcionals, fet que el fan un dels més importants de Catalunya. Com arxiu municipal, estava allotjat a les golfes de l'Ajuntament de Tortosa, aleshores situat a l'edifici medieval existent on ara hi ha el Palau Oliver de Boteller, seu de la Delegació de Cultura. Era el centre de la ciutat; els quatre cantons: carrers Ciutat, Croera, Taules Velles i Presó, el Decumanus romà. Al porxo de l'ajuntament, lligat amb una cadena, hi havia un exemplar del *Llibre de les Costums* perquè qualsevol ciutadà el pogués consultar en defensa dels seus drets.

L'arxiu documental sempre s'havia salvat malgrat les successives i freqüents guerres que patia Tortosa per la seua situació estratègica i el caràcter militar que tenia, especialment entre els segles XVII a XIX, com a clau de penetració a l'interior peninsular pel riu Ebre. Fou el

30 de juliol de 1854, durant la revolta revolucionària, que els partidaris del pronunciament instigat pel General Espartero van envair l'ajuntament i van cremar els documents que van trobar a l'abast, assassinant el secretari municipal, que intentava impedir-ho (Karl Marx a la seua crònica per al 'New York Daily Tribune' del 21 d'agost en fa esment, desqualificant els fets en afirmar que "els guerrillers espanyols de tots els temps han tingut una part de bandits. Els revoltats a Tortosa pertanyen a esta classe"). Com a conseqüència, el període entre 1803 i 1854 és l'únic en què Tortosa està mancada de referències documentals.

L'any 1900, per iniciativa de l'arquitecte municipal Joan Abril, es va crear el Museu de la Il·lucavònia per recollir els materials històrics i especialment les troballes arqueològiques que s'anaven descobrint durant les obres dels nous eixamples. Poc després, el 1911, l'Ajuntament va decidir integrar el museu i l'arxiu en una sola entitat, instal·lant-los a l'església de Sant Domènec. El primer director fou Federico Pastor Lluís (1912-21) al que van seguir Enriqué Bayerri Bertomeu (1921-58) i Jesús Massip Fonollosa (1960-92).

Els documents més valuosos de l'arxiu de Tortosa estaven desats a l'armari-calaixera anomenat "de les tres claus", moble renaixentista de 1574 que avui presideix l'església de Sant Domènec.

En crear-se l'Arxiu, les dues entitats es van separar quedant el Museu de Tortosa directament sota la dependència municipal, mentre l'arxiu passava a formar part de la xarxa d'arxius de la Generalitat sota la direcció d'Albert Curto Homedes des de 1992 i la gestió administrativa immediata encomanada al Consell Comarcal.

L'Arxiu de Tortosa conserva pergamins i documents des del segle XII, començant per la joia més

preuada que és la Carta de Poblament atorgada per Berenguer IV i que és l'origen de la ciutat actual, i el *Llibre de les Costums*. També és important el fons notarial del districte de Tortosa integrat per prop de quatre mil volums que recullen les actes, escriptures i protocols atorgats pels notaris del districte des de meitats del segle XIV fins a l'actualitat i que permeten conèixer, mitjançant les declaracions dels intervients, com era la vida quotidiana al

territori des de fa set-cents anys. El dipòsit a Tortosa del fons notarial va produir una tensa polèmica, ja que durant la Guerra Civil fou traslladat a Tarragona i en acabar no el volien retornar a l'Arxiu de Tortosa per raons de centralisme provincial. Un altre element important és l'hemeroteca, que conté col·leccions amb les capçaleres de totes les publicacions que sortien a la ciutat des del 1880. És un material que està digitalitzat i molt consultat per treballs de recerca històrica. També són significatives les aportacions de materials específics de particulars, entitats i empreses com l'arxiu Borrell de fotografies o el fons històric del Banc de Tortosa, entre altres molts. L'Arxiu del Baix Ebre té problemes d'espai, ja que ben just si pot acollir nous materials perquè supera ja els quatre mil metres de prestatgeries i l'edifici renaixentista (1564) del Reial Col·legi de Sant Maties i Sant Jaume està al límit de capacitat, a més que és propietat del bisbat que vol recuperar-lo. La construcció d'una seu pròpia, que ja ha compròmetès el Departament de Cultura de la Generalitat, depèn en part a la dotació d'uns terrenys adequats on situar el nou edifici, la qual cosa correspondria a l'Ajuntament.